

Margaret Atwood'un *Kalp Gidince* Romanında Özgürlük ve Güvenlik İkilemi*

Ayça Berna GÖRMEZ**

ÖZ

Kalp Gidince, Amerika Birleşik Devletleri'nde geçen distopik bir romandır ve bankacılıktan üretime her sektörün çöktüğü bir toplum anlatılır. Kitapta, işsizlik, evsizlik ve şiddet istisnadan ziyade normu oluşturmaktadır. Hikaye evlerini ve işlerini kaybeden ve arabalarında yaşayan genç bir çift üzerinden anlatılır. Bu çift, artık sadece hayatta kalmaya çalışmakta ve güvenlik uğruna özgürlüklerinden vazgeçmektedir.

Distopyalar yazıldığı dönemin korkularını ele alırlar. Romanda anlatılan toplum geç kapitalist bir toplumdur. Geç kapitalist toplumlar belirsizlik, güvensizlik ve kırılabilirlik üzerine kurulmuşlardır ve bunlardan kaynaklanan korku ve endişeyi sömürmektedir. *Kalp Gidince* romanı da bu sömürüyü yansıtmaktadır. Romanda kahramanlar güvenlik ve istikrar vaat eden bir projeye dahil olmakta, sonucunda özgürlüklerini kaybetmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde distopya ve sosyal teori ilişkisi ele alınmıştır. İkinci bölümde romanın özeti ve bağlamı verilmiştir. Üçüncü bölümde geç kapitalist toplumların analizi akışkan modernlik tezi üzerinden yapılmıştır. Son bölümde özgürlük ve güvenlik arasındaki çelişkili ilişki ele alınmış ve bu çelişkili ilişki sonucunda ortaya çıkan tahakküm ilişkileri analiz edilmiştir. Çalışmanın temel tezi, korkuyu harekete geçiren ve sömüren toplum yapısının güvenlik ihtiyacını tetiklediği ve bu ihtiyacının özgürlük kaybına yol açacağıdır.

Anahtar Kelimeler: Distopya, Akışkan Modernlik, Geç Kapitalizm, Özgürlük-Güvenlik İkilemi

JEL Sınıflandırması: P1, Y92, Y80, F59

Freedom and Security Dilemma in Margaret Atwood's *The Heart Goes Last*

ABSTRACT

The Heart Goes Last is a dystopic novel set in the United States of America. The book portrays a society in which the whole system is broken, from banking to manufacturing; unemployment, homelessness, and violence have accelerated in such a way that they constitute norms rather than the exception. The story is about a young couple, Charmaine and Stan, who lost their homes and jobs and live in their cars. Their lives are now organized around their bare lives, and they are at the point where they exchange their freedom for security.

Dystopias reflect the fear of the era in which they are written, and the society portrayed in the novel is a late capitalist society. Late capitalist societies are characterized by uncertainty, insecurity, and vulnerability. Late capitalist societies exploit the fears and anxieties derived from uncertainty and insecurity, and *The Heart Goes Last* projects this exploitation, resulting in the loss of freedom. The first part of the study gives the relationship between dystopia and social theory. In the second part, the context of the novel is given. The third part analyzes the late capitalist societies through liquid modernity thesis. Finally, the renunciation of freedom for the sake of security and

* Bu çalışma, 14-16 Ekim 2021 tarihinde online olarak düzenlenen "Artpolitical – Margaret Atwood's Aesthetics" başlıklı konferansta sunulan "Freedom Goes First: The Dilemma of Freedom and Security in *The Heart Goes Last*" başlıklı İngilizce sunulan bildirinin Türkçe tam metin halidir.

** Araş. Gör. Dr. Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, gormezayca@gmail.com ORCID Bilgisi: 0000-0002-5782-580X

(Makale Gönderim Tarihi: 19.01.2022 / Yayına Kabul Tarihi: 28.04.2022)

Doi Number: 10.18657/yonveek.1059939

Makale Türü: Araştırma Makalesi

stability is analyzed. An emphasis on the contradiction between freedom and security and the co-occurrence of freedom and domination will be given. It is argued that the social structure that exploits fear triggers the need for security, which results in the loss of freedom.

Key Words: Dystopia, Liquid Modernity, Late Capitalism, Freedom-Security Dilemma

JEL Classification: P1, Y92, Y80, F59

GİRİŞ

Günümüzde distopya türünde bir artış gözlemlenmektedir. En çok izlenen diziler ve filmler arasında, en çok okunan romanlar listesinde distopik dünyaları ele alan kurgular yer almaktadır. Distopya popüler bir tür olmaya başlamıştır. Bu popülerlik toplumsal bir duruma da işaret etmektedir. Nitekim daha iyi bir toplum tasavvuru olarak tanımlanabilecek ütopyalar yerlerini daha kötü toplum tasavvurlarına, yani distopyalara bırakmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde günümüz toplumlarının daha çok distopya üretmesi geleceğe karşı bir umutsuzluğun göstergesi olarak algılanabilir. Ancak günümüz koşullarının “verili” ve “kaçınılmaz” olduğu fikri de distopik kurgular tarafından sıklıkla çürütülmektedir. Bugün distopyalar, kaçınılmaz olarak değerlendirilen koşulların tarihsel ve toplumsal bağlarını gözler önüne sermekte ve hiçbir şeyin kaçınılmaz olmadığını okuyuculara aktarmaktadır. Bu yönleriyle distopyalar hem eleştirel düşüncenin üretilmesinde hem de ütopyik düşüncenin yeniden kurulmasında hayati bir öneme sahiptir.

Toplumsal koşullar dinamik ve değişime açıktır. Toplumsal koşulları verili kabul etmek ve umutsuzluğa kapılmak eleştirel düşünceyi köreltmektedir. Eleştiri distopyanın temel kaynağı, hatta çıkış noktasıdır. Bu çalışma, eleştiriye temel alan distopyalarla toplumsal analizi mümkün kılan sosyal teoriyi birleştirmektedir. Kırk yılı aşan deneyimiyle Margaret Atwood, distopya türünde yazan en önemli yazarlardan biridir. *Kalp Gidince* romanı ise yazıldığı tarih ve işlediği temalar sebebiyle seçilmiştir. Roman geç kapitalist toplumların yaşadığı krizleri ve bireylerin bu krizlerle baş etme/edememe konularını içermektedir. Güvenlik sebebiyle özgürlüklerinden vazgeçen ve Pozitron adlı bir projeye dahil olan evli bir çiftin yaşadıklarını konu almaktadır. Bu proje, yasa dışı organ nakli ticareti yapan son teknolojiye sahip dev bir şirket tarafından yürütülmektedir. Projenin varlık sebebi katılımcılar tarafından bilinmemektedir. Proje 1950’lerdeki refah devletinin mutlu hayat konseptini pazarlamakta; güvenlik, istikrar ve tam istihdam vaat etmektedir. Romanda, kahramanların yoksulluk, şiddet ve tacizin yaygınlaştığı, kişilerin özgürlüğünün seçme özgürlüğüne indirgendiği hayatlarından güvenlik uğruna vazgeçip, kendi özgür iradeleriyle hapisaneyeye, yani kontrol ve gözetimin en şiddetli yaşandığı yere girmelerinin sonuçlarını ele almaktadır.

Bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde ütopya/distopya yazınının sosyal teorideki yeri tartışılmıştır. Bu türler günümüz koşullarını eleştirel bir şekilde ele almaktadır. İkinci bölümde romanın özeti ve bağlamına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise romanın bağlamıyla doğrudan alakalı olan geç kapitalist toplumlarda toplum ve bireyin analizine yer verilmiştir. Bu bölüm genel olarak Bauman’ın akışkan modernlik tezi üzerinden yazılmıştır. Dördüncü bölümde ise, romanın ana teması olarak düşünülen özgürlük ve güvenlik temaları,

geç kapitalist toplumlar üzerinden analiz edilmiştir. Geç kapitalist toplumlar korkuyla yönetilmektedir ve korkuyla hareket geçmek kişilerin özgürlüklerinden vazgeçmelerine sebep olmaktadır. Atwood'un da en temelde okuyucuyu uyardığı konu, toplumları harekete geçiren korku hissine karşı konulmasıdır.

I.ÜTOPYA, DİSTOPYA VE SOSYAL TEORİ

Ütopya ve ütopycacı düşünce toplumsal ve siyasi teorinin içerisinde çok önemli bir role sahiptir. Ütopycacı düşünceler başlangıçta sosyolojinin konusu içerisinde yer almış ve birer bilgi formları olarak ele alınmışlardır. Fakat sosyoloji ayrı, pozitif bir bilim haline geldiğinde, sosyoloji ve ütopycacı düşünceler yollarını ayırmış ve sosyoloji tasavvur edilebilene değil gerçeğe odaklanmaya başlamıştır. Ancak sosyolojinin odaklandığı bu gerçeğin, yani analiz edilen mevcut toplumsal koşulların, ütopycacı düşüncenin sonucu olma ihtimali yüksektir. Ünlü sosyolog Karl Mannheim'ın da belirttiği gibi “ütopik olanın somut olarak belirlenmesi her zaman varoluşun belirli bir aşamasından kaynaklandığı için, bugünün ütopycalarının yarının gerçekleri haline gelmeleri mümkündür” (2013:53). Tasavvur edilen dünyalar gerçeklikten ayrı kurulamayacağı gibi gelecek dünyaların da geçmişte tasavvur edilen ütopycalar üzerine kurulması her zaman ihtimaller arasındadır. Ütopya ve var olan gerçeklik arasında diyalektik bir ilişki vardır. “Var olan düzen ütopycaları doğurur, ütopycalar ise var olan düzeni bundan sonraki varoluş düzeni yönünde harekete geçirirler” (Mannheim, 2013:179).

Ütopycalar ve ütopycacı düşünceler birer umut kaynağıdır; toplumları, toplumsal örgütlenmeyi ve toplumsal yapıları analiz ederler. Bu aslında topumu anlamının en önemli yollarından biridir (Levitas, 2000:26). Her ne kadar günümüzde ütopycacı düşüncelerde ve ütopya edebiyatında düşüş gözlemlenmekteyse de ütopycacı düşüncenin toplumsal analizde ve gelecek tasavvurlarında kullandığı yöntemi kullanan distopya türünde artış gözlemlenmektedir. Distopya modernliğin bir ürünüdür ve on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkmıştır. Distopyalar toplumların olumsuz görüntülerini yansıtır ve yirminci yüzyıl distopya devri olarak ele alınmaktadır. Kapitalizmin ve komünizmin eksiklikleri (Booker, 1994:20), faşizm ve bilim ve teknolojinin egemenliği (Claeys, 2016:271), modernliğin ve onun meta anlatılarının sonuçları (Kumar, 2005:19) distopyaların yirminci yüzyıla damgasını vuran bir tür haline gelmesinin sebepleri arasındadır. Distopyalar ütopycalar gibi yazıldığı dönemin koşullarına göre değişiklik göstermektedir. Başka bir deyişle, distopya türü var olan toplumsal gerçeklikten bağımsız düşünülemez.

Distopya tanımları farklılık göstermektedir. Distopyayı ütopycanın zıttı olarak ele almak mümkündür. Bu görüşe göre distopyalar ütopycacı ideallere karşıt yazılar olarak düşünülür (Claeys, 2013:160). Toplumsal harmoni, eşitlik, dostluk gibi ütopycacı ideallere karşı olan distopya türü, bu gibi toplumların ancak “devamlı güç kullanımı ile sürdürülebileceğini” öne sürmektedirler (Sargent, 1994:24). Ancak ütopycacı ideallere karşı olmayan distopya türü de vardır. Bu görüşe göre ütopycalar ve distopyalar birbirini kapsayıcı, birbirlerini barındıran ve birbirlerinden ayrı düşünülemeyen türlerdir. Bu açıdan bakıldığında “bir kişinin ütopycası başka birinin distopyası” (Claeys, 2010:108) olarak düşünülebilir. Bu distopyalar,

ütopyacı ideallerin ya da ütopyacı düşüncelerin sonuçlarını değil, toplumsal, ekonomik ve siyasal afetleri ele alır. Bu tarz distopyalarda insanların yaptıkları eylemlerin toplumsal sonuçları analiz edilir ve toplumsal çarpıklıklar yansıtılır. Ve yine bu tarz distopyalar toplumsal dönüşüm için verimli ve pozitif eleştiri sunabilirler. Başka bir deyişle toplumsal değişim için umut barındırabilirler.

Fransız filozof Paul Ricoeur, ütopyaların en önemli fonksiyonlarının “mümkün olanın keşfi” olduğunu dile getirmektedir (1986:310). Distopyaların da en önemli fonksiyonu bu keşiftir; ancak distopyalar genellikle istenmeyen ya da önlenmesi gereken gelecekleri keşfeder. Distopyalar birer uyarı niteliğindedir. Distopyaları uyarı niteliğinde okumak daha kötü geleceklerin engellenmesi, başka bir deyişle, tasvir edilen “karanlık bir gelecekte kaçmak” için bir ihtimal sunmaktadır (Baccolini, 2004:85). Sosyal ve siyasal teoriyle, ütopya ya da distopya yazınının kesiştiği nokta tam da burasıdır. Tartışılan konular, ortaya konulan sorunsallar açısından ütopya/distopya yazını ve sosyal/siyasal teoriler benzerlik göstermektedir. Barbara Goodwin ve Keith Taylor, ütopya yazınının sosyal ve siyasal teoriler içerisindeki yerini şu sözlerle açıklamıştır: “Öncelikle günümüz toplumunu eleştiriye tabi tutmayı içerir. İkincisi, henüz var olmayan insan topluluklarını tahayyül etmeyi, üçüncü olarak da şimdiki ve gelecekteki sosyal imkânların kapanmasını önlemek için düşünmeyi ve hareket etmeyi içerir” (2009:22). Distopyalar da eleştiri ve tahayyül içermektedir. Sosyal imkanların görece kapandığı, baskı ve tahakkümün norm haline geldiği gelecekleri tahayyül eden distopyalar, düşünmeyi ve harekete geçmeyi tetiklemektedir. Bu sebeple distopyaları birer uyarı niteliğinde değerlendirmek ve gerçekleştirmelerini engellemek için harekete geçmek, günümüzde sosyal bilimcilerin göz ardı edemeyeceği bir konudur.

İşte bu çalışma, distopyaların sunduğu alternatif dünyaların, günümüz toplumsal yaşamını değiştirme ve dönüştürme kapasiteleri olduğu varsayımına dayanarak tasarlanmıştır. Distopya yazını ve sosyal teoriyi beraber okumak hem toplumsal gerçekliği analiz etmek hem de eylemlerimizin olası sonuçlarını test etmek için verimli bir alan sunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, distopyalar hem teori hem de deneyim ve pratik içeren kurgulardır. “Ütopya, teorisini (ilkelerini ve ideallerini), ütopyanın hayal edilen pratiklerinde nasıl çalıştığını göstererek test eder” (Stillman, 2000:14).¹

II. ROMANIN BAĞLAMI

Margaret Atwood'a göre bütün kurgular varsayımsal bir düşünceyle başlar: “Farz edelim ki” bütün kurguların kurucu sorusudur (Atwood, 2005:91). Bu soru genelde okuyuculara yanlış yaptıkları, yapmadıkları, erteledikleri ya da görmezden geldikleri bazı davranış kalıplarının, sosyo-ekonomik sorunların, siyasi baskıların sonuçlarını dramatik bir şekilde ortaya koyar. Distopyalar, Atwood'un da belirttiği gibi “şimdinin geleceğe attığı karanlık gölgeler gibidir,” eğer davranışlarımızı

¹ Peter G. Stillman'dan alıntılanan bu cümle orijinalinde ütopyalar için kullanılmıştır. Bu çalışmada ütopya ve distopya birbirini kapsayan, birbirleriyle iç içe geçmiş kavramlar olarak ele alındığı için hem ütopyaların hem de distopyaların hatta daha genel olarak sunulan alternatif dünyaların bu tarz bir yöntemi olduğu düşüncesi bu çalışmanın yazarı tarafından genişletilmiştir.

düzeltilmezsek, bunun için çaba göstermezsek başımıza geleceklein göstergeleridir (2005:87). Distopik romanlar toplum eleştirisini “mekansal ve zamansal olarak uzak ortamlara odaklayarak, doğal ve kaçınılmaz olarak kabul edilebilecek sorunlu toplumsal ve politik uygulamalara yeni bakış açıları sunar” (Booker, 1994:19).

Kalp Gidince ABD’de geçen bir romandır. Romanda tasvir edilen toplumda bütün düzen sarsılmıştır. Finansal bir kriz yaşanmış ve bu krizin sonucunda bankacılıktan imalata neredeyse bütün sektörler çökmüştür. İşsizlik, evsizlik ve şiddet toplumda istisnadan ziyade norm olmaya başlamıştır. Hikaye Charmaine ve Stan adlı evli bir çift üzerinden anlatılmaktadır. Bu çift evlerinden ve işlerinden olmuş ve arabada yaşamaya başlamıştır. Yalnızca hayatta kalmaya çalışan bu çiftin yaşamları ise çıplak hayat² üzerinden tanımlanmaya başlanmıştır. Hikaye, çiftin, hayatta kalmak için verdikleri bu savaşta “anamlı bir hayat” (Atwood, 2016:56) yaşayabilmek uğruna güvenlik teminatına karşı özgürlüklerinden vazgeçmeleriyle yeni bir çerçeve kazanmaktadır.

Kalp Gidince romanını diğer distopya romanlarında ayıran önemli bir özellik bulunmaktadır. Bu romanda iki ayrı distopik kurguya yer verilmiştir. İlk distopya aslında içinde yaşadığımız geç kapitalist toplumlardan çok farklı değildir. Geç kapitalist toplumlar belirsizlik, güvensizlik ve kırılğanlıkla karakterize edilen toplumlardır. Toplumsal formlar bu tarz toplumlarda erimektedir (Lyon ve Bauman, 2013:6). Bunların yanı sıra topluluk bağları, aidiyet hissi ve insanlar arası bağlar kaybolmaktadır. Toplum daha çok ağ gibi algılanmakta, uzun dönem düşünme ve planlama yerine kısa dönemli planlar ön plana çıkmakta, bireyin başarısı ve başarısızlığı yine bireyin görev ve sorumluluğuna bırakılmaktadır (Bauman, 2007:1-4). Yapısal ve kurumsal garanti olmadan, birey özgürlüğüyle bir başına kalmaktadır. Bu tarz toplumların analizi için Bauman’ın akışkan modernlik tezine başvurulacaktır.

Romandaki ikinci distopya ise toplumda yaşanan krizden bir kaçış yolu olarak sunulan Pozitron Projesi’dir. Proje 1950’lerdeki mutlu yaşam konsepti üzerine kurulmuş ve toplumda süregiden krizin yaşanmadığı bir dünya, yani aslında bir ütopya sunmaktadır. Projeye katılım tamamen özgür iradeye dayanmaktadır. Projenin vaatleri arasında işsizliğin, şiddetin ortadan kalkması, temel ihtiyaçların karşılanması ve ekonomik kalkınma yer almaktadır. Aslında krizden önceki “bildiğimiz güvenilir dünya bozulmadan önceki” (Atwood, 2015:35) hayata bir gönderme yapılmaktadır. Projenin reklamı televizyonlarda gösterilmektedir ve reklamdaki adam sanki Charmaine’in aklını okurcasına “arabanzda yaşamaktan yorulduunuz mu?” diye sorar. Reklam devam eder, “Elbette, yorulduunuz. Siz bunun için gelmediniz. Başka hayalleriniz vardı. Daha iyisini hak ediyorsunuz” (Atwood, 2015:34.). Charmaine reklamlardan hemen etkilenmiştir, çünkü istediği şey aslında “normal bir yaşamdır;” çamaşır makinesi, kurutma makinesi, yemek masası ve

² Giorgio Agamben *Kutsal İnsan* adlı eserinde Antik Yunan’da “hayat” sözcüğü için kullanılan iki sözcükten bahseder. Bunlardan ilki, zoe, tüm canlıları için kullanılır; yaşamsal ve biyolojik faaliyetleri içerir. İkincisi bios, insanlara özgüdür; insanlarla birlikte yaşamı ve siyasallığı içermektedir. Çıplak hayat kavramı ise insanların zoe’ sine yapılan vurgudur. Yani insanın siyasal varlığına değil, biyolojik varlığını ifade etmektedir. Agamben’e göre, insanın biyolojik yaşamı, siyasal yaşamdan dışlanmaktadır. Ancak, egemen iktidarın ilk yaptığı eylem, insanın biyolojik varlığını siyasetin alanına sokmak ve bu yolla tahakküm kurmaktır (Agamben, 2013: 9-15)

Stan'le evlendikleri zamanki gibi tekrar yemek yapmak istemektedir (Atwood, 2015:37).

Pozitron Projesi umut vaat etmektedir. İnsanlara hak ettikleri yaşamı sağlayacağını iddia etmektedir. Bu proje bir deneydir ve eğer başarılı olursa krizin yaşandığı bölgelerde ve hatta ulus çapında kurtuluş sağlayacaktır. Ayrıca projenin işsizlik ve suçu bitireceği, güven ve refah ortamı yaratacağı iddia edilmektedir. Projeye dahil olan katılımcılar ikili bir hayat yaşamaktadır; her katılımcı bir ay mahkum olmakta diğer ay ise ya gardiyan ya da kasaba işlerinde görevli olarak çalışmaktadır. Mahkum olunmayan aylarda kişilere ayrı bir mesken sağlanmakta ve bu meskende dönüşümlü oturulmaktadır. Bekarlar iki odalı apartman dairesinde, evliler ise bağımsız evlerde yaşamaktadırlar. Evli çiftler aynı anda mahkum ve yine aynı anda “özgür” hayatlarına devam etmektedir. Projeye katılanlar özgür hayatlarında ne işle uğraşacaklarına da kendileri karar vermektedir. Herkese ilk üç tercihi sorulmakta ve ona göre bir iş sağlanmaktadır. Ancak özgür yaşamlarında dahi birtakım kısıtlamalar vardır. Örneğin müzik ve film serbest olmasına rağmen rock ve hip-hop gibi şiddeti tetikleyebilecek tarzlara kısıtlama getirilmiştir (Atwood, 2016:59). Aslında bütün kasaba bir fanus gibidir, içeride iletişim serbesttir ancak dışarıya bir tek kelime dahi çıkmamaktadır. Kasaba hakkında kötü söze, sızlanmaya ya da şikayete mahal verilmemektedir. Dış dünyanın, bu ikiz şehir projesinin yürüdüğüne inanması gerekmektedir (Atwood, 2016:70).

Projenin başlarında hapisanelerde gerçek suçluların olduğu söylenmektedir. Gerçek suçluların gönüllülerin arasına serpilmesinin suçluları iyileştireceği düşünülmüştür. Bunun yanı sıra suçluların, siviller gibi dışarı çıkmaları onların özsaygısını arttıracacağı, mahkumların gardiyan olmasının da gardiyanların yetkilerini kötüye kullanma olasılıklarını azaltacağı düşünülmüştür (Atwood, 2016:83). Güvenlik önlemleri artırılınca en “azılı suçlular” ortadan kaybolmaya başlamıştır. Nereye gittikleri konusunda ise resmi söylem “başka kanada transfer oldukları” ya da “sağlık problemleri olduğu” şeklindedir. Gerçekte ne olduklarına dair söylentiler ve tüyler ürpertici ipuçları ise projedeki katılımcıların davranışlarının belirgin bir şekilde iyileşmesine sebep olmuştur (Atwood, 2016:88).

Her ne kadar projenin çıkış noktası istihdam yaratmak olsa da dış gözetimden uzak kontrollü bir nüfusun ortaya çıkışıyla beraber projenin sahipleri her türlü “olanağı görmeye” başlamıştır ve bu olanakların bazıları “çok karlıdır” (Atwood, 2016:171). Bu hapisane, bu karlı pazara adım atmaktadır. Talep her neredeyse hapisane bunu üretmektedir; vücut parçalarından gelir elde etme ya da organlar, kemikler, DNA'lar da dahildir (Atwood, 2016:172). Yaratılan dış denetimden uzak gözetim toplumunda herkesin belirli bir rolü vardır ve kimse kendi yaptığı işler de dahil yapılan işlerin sebep ve sonuçlarını sorgulamaz. Herkes kendi payına düşen görevi icra eder ve karşılığında, kısa ve sınırlı bir süreliğine, özlemini duyduğu “anamlı ve normal yaşamı” yaşamaya devam eder. Aslında Atwood, *Kalp Gidince* romanında, güvenlik ve özgürlük arasında yapılan seçimin sonuçlarını uç noktalara götürmektedir. Birinci distopyada geç kapitalist toplumlarda seçme özgürlüğüne indirgenen özgürlük, ikinci distopyada salt güvenlik arayışı konu edilmiştir.

III.GEÇ KAPİTALİZMDE TOPLUM VE BİREY

Atwood her romanında çağdaş toplumların krizlerine ve bireylerin bu krizlerle baş ediş/edemeyiş yöntemlerine değinmektedir. *Kalp Gidince* romanında en çok vurgulanan tema ise özgürlük, özgür irade ve güvenlidir. Romanın kahramanları özgür iradeleriyle projeye, yani ikinci distopik kurguya dahil olmaktadır. Her ne kadar birinci kurguda, yani geç kapitalizmin sömürü dünyasında da payımız olsa da ikinci distopik kurguyla beraber aslında kendimizi özgür sandığımız koşullarda bile özgür olmadığımızı, daha da ötesinde, özgürlüğümüzden bile isteye vazgeçtiğimiz gerçeğini gözler önüne sermektedir. Aslında *Kalp Gidince* romanında Atwood, özgürlüğümüz olmadan güvenliğimizin de olamayacağını, hatta “iki kere özgür olmadığımızı”³ belirtmektedir (2015). Yani özgürlük ve güvenlik arasında yapılan takasın bizi ne özgür ne de güvenli kılacağı konusunda okuyucuyu uyarmaktadır.

Özgürlük ve güvenlik arasındaki çelişkili ilişki sadece geç kapitalist toplumlara özgü bir durum değildir. Geç kapitalizmde artan şiddetiyle kendini gösteren bu çelişkinin temellerini modern devletin kuruluşunda görmek mümkündür. Toplum sözleşmesi teorisyenlerinden Thomas Hobbes, tasvir ettiği doğa durumuyla, özgürlük ve güvenlik arasındaki ilişkiyi çok net bir biçimde ortaya koymuştur. Hobbes’a göre “*insanlar doğuştan eşittir*” (2020:99, vurgu orijinal metne aittir) ve yine doğa durumunda insanlar özgürdür. Hobbes özgür insanı, “*gücü ve zekasıyla yapmaya muktedir olduğu şeylerde, istediği şeyi yapması engellenmemiş olan biri*” olarak tanımlar (2020:163, vurgu orijinal metne aittir). Doğa durumunda özgür ve eşit olan insanlar, tam da bu özgürlükleri ve eşitlikleri sebebiyle güvensiz bir hayat yaşamaktadırlar. “Herkesin her şeye hakkı”nın olduğu doğa durumunda insanlar, onları “korku altında tutacak genel bir güç olmadan yaşadıkları vakit, savaş denilen o durumun içindedirler” (2020:101). İşte bu kesintisiz devam eden savaş hali, insanların en temel güdüsü olan kendini koruma güdüsüne zarar vermekte ve en büyük korkuları olan ölüm korkusunu da sürekli hale getirmektedir. Hobbes’un doğa durumu belirsizlik ve sürekli çatışma tehdidini barındırmakta ve insanların güvenlik ihtiyacı artmaktadır. Doğal olarak özgür olan, başkasının hakimiyetine girmeyi istemeyen, hatta başkaları üzerinde hakimiyet kurmayı seven insanların, “kendilerini tabi kıldıkları kısıtlamanın nihai nedeni, amacı veya hedefi, kendilerini korumak ve böylece daha mutlu bir hayat sürmek”tir. Başka bir deyişle, devleti kurmaktaki nihai amaç “bireysel güvenlidir” (2020:134). Bireysel güvenlik için sahip oldukları hak ve özgürlükleri, kendilerinden başka bir otoriteye devreden insanlar devleti kurmuştur. Artık özgürlükleri, “egemenin, uyrukların eylemlerini düzenlerken, yasaklamamış olduğu işlerdir sadece” (2020:165).

Romanda geç kapitalist toplum doğa durumu özelliği göstermektedir. Belirsizlik, şiddet ve çatışma tehdidi sürekli hale gelmiştir. Romanın kahramanları “kendilerini korumak ve böylece daha mutlu bir hayat sürmek” için projeye dahil olmaktadır. Bu proje ise etrafı kasabayla çevrili bir hapishanedir. Kahramanlar her

³ Atwood’un tam olarak söylediği şudur: “minus our freedom, we may find ourselves no safer; indeed we may be double-plus unfree.”

gün ölüm tehdidiyle yaşamaktansa, özgürlüklerinden vazgeçip hapisanede yaşamayı tercih etmektedirler. Aslında romanda modern devletin meşruiyet kaynağı olan bireysel güvenlik ortadan kalkmıştır. Anlatılan güvensizlik ortamı, devletin de yok olduğuna işaret etmektedir. Başka bir deyişle, kişilerin bireysel güvenliklerini sağlayacak bir devletten bahsedilmemektedir. Özgürlük ve güvenlik arasındaki çelişkili ilişki, katı ve modern kurumların yavaş yavaş esnemeye başladığı ve bu kurumların üstlendikleri görevlerin bireylerin omuzlarına yüklendiği çağdaş toplumlarda, özgürlük ve güvenlik arasında bir tercih yapılmasını zorunlu kılan koşulları yaratmaktadır. Bu tercihi “zorunlu kılan” koşulları anlamak için ise geç kapitalist toplumların analizine başvurmak gerekmektedir.

1970’lerden itibaren, ABD ve İngiltere başta olmak üzere, hemen hemen bütün Batı ülkelerinde neoliberal politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Neoliberal politikalar, hükümetlerin ekonomi alanındaki rolünü azaltmayı amaçlamış, bu yönde atılan adımların en başında özelleştirme, özel sektörü teşvik edici programların uygulanması ve hükümetlerin kamu harcamalarının azaltılmasına yönelik tedbirler alınması gelmiştir. Piyasanın “özgürleşmesi” için öne sürülen neoliberal politikaların sonucunda devlet, ekonomik, siyasal ve toplumsal alandan elini çekmiştir. Kitlesel üretim yerini esnek üretime, kitlesel tüketim yerini özel tüketime bırakmış, çalışmanın doğası da değişmiştir. Ancak bu dönemde yaşanan değişimler sadece iktisadi alanla sınırlı kalmamış, toplumsal ve siyasal alanlara da nüfuz etmiştir. Modern dönemde sınırları belirginleşen devlet ve birey arasındaki ilişkinin doğası değişmiş, hatta modernliğin kendisi yeni bir evreye geçmiştir.

Bauman’a göre yaşanan bu dönüşümler sonucunda modernlik, bireyselleşmiş ve özelleştirilmiş bir modernlik halini almıştır. (2013:7-8). Bu yeni modernliği Bauman akışkan modernlik olarak tanımlamaktadır. Refah toplumlarından neoliberal toplumlara geçişte kamu hizmetlerinin özelleştirilmesiyle beraber bu hizmetlerin sağlanmasında bütün yük bireylerin omzuna yüklenmiştir. Bu yükün özelleşmesi ya da bireyselleşmesini, bireyin başarı ve başarısızlıklarının bireysel çabaya dayandırılması takip etmiştir. Bu süreçte yapısal eksiklikler ve sorunlar göz ardı edilmiştir. Bauman bu sürecin “bireyleştirme” süreci olduğunu iddia etmektedir. Süreç iki yönlü işlemektedir. Önce bireylere aşırı değer verme süreci başlamıştır. Burada birey kendisini “geride tutan” toplumsal bağlardan “özgür kılınmıştır.” Ancak toplumsal bağlardan özgür kılınan birey, savunmasız hale gelmiş ve bir anlamda yalnızlaştırılmıştır. Bireyin güvенеbileceği devlet ya da cemiyet bağları da kalmamıştır (2007:57). Karşılaştığı sorunlara bireysel çözümler üretmek zorunda kalan birey için koşullar, daha belirsiz ve güvensiz hale gelmiştir. Yalnızlaşan bireyler, yapısal problemlere karşı daha kırılabilir ve haklarını savunamaz hale gelmiştir (Lee, 2005:66).

Akışkan modern toplumlarda belirsizlik, tahakkümün ve toplumsal bölünmenin kaynağı haline gelmiştir ve toplumlar “ortamdaki güvensizlik, endişe ve korku durumunda belirsizlik yoluyla tahakküm edilmektedir” (Bauman ve Haugaard, 2008:112). Belirsizlik ve güvensizlik ortamı bireylerin özgürlüğünü engellemiş, bağlarından koparılmış bireylerin özgürlükleri sadece seçme

özgürlüklerine indirgenmiştir. Yalnız bırakılan bireyler kolektif düşünceden ve eylemden de mahrum kalmışlardır. Bunun sonucunda kamusal alan yok olmuştur. Atwood'un birinci distopyası tam da bu yeni modernliği doğuran neoliberal politikaların sonucunu ele almaktadır. Charmaine ve Stan finansal krizin tetiklediği toplumsal kaosu içerisine çekilmişlerdir. İşlerini ve evlerini kaybeden kahramanlar, tek başlarına kaldıkları güvensiz ortamda her şeylerini kullanarak, hatta kendilerini metaya dönüştürmeye çalışarak hayatta kalmaya çalışmaktadır. Her şeyin metaya dönüştüğü bu toplumda şiddet ve taciz her yerdedir ve onları bu tehlikelerden kurtaran tek şey arabalarıdır (Atwood, 2016:12). Çünkü polis koruması da özelleştirilmiştir ve sadece zenginler bu "hizmetten" yararlanabilmektedir. Yani tehlikeleri tek başlarına atlatmaları gerektiğini bilmektedirler (2016:18).

Charmaine'in normal yaşama duyduğu arzu, modern ulus-devletlerin kurulmasında oluşturulan katı toplumsal formların erimesiyle doğrudan ilişkilidir. Akışkan modernlikte bu formlar yok olmakta, aidiyet hissi başta olmak üzere, katı ve sarsılmaz olduğu düşüncesiyle güvence sağlayan her bir kurum, kural ve hatta ilişki biçimleri geçici ve akışkan bir hale gelmektedir. Bu yeni modernlikte, ulus-devletle beraber kurulan sınırlar ortadan kalkmış, uluslararası alanda ulus-devlet gücünü kaybetmiş, ulusal sınırlar içerisinde ise devletin varlık sebebi olarak tanımlanabilecek güvenlik bireysel çabalarla sağlanmaya çalışılmıştır. Bireyler, içinde buldukları belirsiz dünyanın etkilerini hafifletmek için daha güvenilir bir dünya arayışına girmişlerdir. Romanda bu "güvenilir dünya" iddiası ise projeye aittir.

Charmaine ve Stan'in projeye katılmalarına sebep olan düzen, belirsizlik üzerine kuruludur. Endişe ve kaygı toplumu kuşatmıştır, günü kurtarmak asıl amaç haline gelmiştir. Artık kişiler yurttaşlık hakkı sayılabilecek haklardan mahrum kalmış, haklar hizmetlere, hizmetler ise sermayeye devredilmiştir. Bu süreçte bireyler bir değiş-tokuş sürecine maruz kalmışlardır: "güvenliğe karşı özgürlük" (Bauman, 2002:22). Aile yaşamıyla, cemiyet üyeliğiyle ve yurttaşlıkla sağlanan güvenlik, geç kapitalist toplumlarda yok olmuştur. Bu bağlar "bireysel özgürlükler karşısında yapısal frenler" olarak algılanmıştır (Gane, 2001:269). Bireyler bu liberalleşme ve esnekleşmeyle beraber bu frenlerden "kurtulmuşlardır." Her ne kadar bireyler daha özgür görünseler de özgürlük ya özgürlüğü ya da güvenliği seçme özgürlüğüne indirgenmiştir. *Kalp Gidince* romanındaki ikinci distopya, özgürlük ve güvenlik arasındaki seçimin devreye girmesiyle başlamıştır.

IV. ÖZGÜRLÜK VE GÜVENLİK ARASINDA

Projenin reklamlarını televizyonda gören Charmaine Stan'le beraber projenin atölyesine katılmaya karar verir. Atölye sonrası projeye katılıp katılmamak kişilerin tercihine bırakılmıştır. Projenin yürütücüleri, katılımcıların karar vermeden önce "alternatifleri" iyi değerlendirmeleri gerektiğini düşünmektedir. Çünkü proje "sadece deneyen otlakçı ve turistlerle" ilgilenmemektedir. Proje ciddi bir bağlılık gerektirmektedir. Çünkü "o geceden sonra ya dışardasındır ya içeride. İçerisi kalıcıdır ama kimse seni buna zorlayamaz. Eğer kaydolduysanız kendi özgür iradenizle olacaktır." (2016:44). Atwood birçok

romanında yaptığımız seçimlerin, verdiğimiz kararların, göz ardı ettiğimiz küçük gibi görünen olayların olası sonuçlarını okuyucuya aktarmaktadır. Her hareketimizin, her seçimimizin ve hatta seçmeyişimizin güçlü sonuçları olduğunu okuyucuya sürekli olarak hatırlatmaktadır. Bu durumlar genellikle özgürlüğün kaybı ve tahakküm ile sonuçlanmaktadır. *Kalp Gidince* romanında da asıl tema özgürlük, özgür irade ve güvenlidir.

Her ne kadar bu proje mutlu bir hayat konsepti satmaya çalışsa da dış dünyada proje karşıtı olanlar da vardır. Projeye karşıtlık bireysel özgürlüklerin ihlal edildiği yönündedir. Projeye katılanların projeden ayırlamamaları, ikiz şehirdeki sansür, dışarıyla iletişimin yasaklanması gibi durumlar bireysel özgürlüklerin ihlal edildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Ancak proje müdürü Ed'in bu muhalefete verdiği cevap, katılımcıların özgürlükleri ile neyi takas ettiğini çok net bir biçimde ortaya koymaktadır. Ed der ki "sözde bireysel özgürlüklerinizi yiyemezsiniz ve insan ruhu fatura ödemez" (Atwood, 2016:51). Projeye katılanlar asgari yaşam şartlarının sağlanması karşılığında özgürlüklerinden feragat etmekteledir. Ed'in bakış açısına göre özgürlük soyut bir şeydir; ne karın doyurur ne de fatura öder.

Fakat özgürlük devamlılık arz eden pratik bir kavram ve olgudur. Özgürlük, sadece kişinin başkalarının müdahalesi olmadan yaşamını asgari koşullarda sürdürmesini değil aynı zamanda kişinin kendisini ve potansiyelini gerçekleştirmesini de içermektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, proje aslında kişilerin çıplak yaşamlarını, yani biyolojik varlıklarını devam ettirmelerini sağlarken, kişilerin hayatını anlamlı ve yaşanabilir kılan alanlarını, yani aslında pozitif özgürlüklerini kısıtlamaktadır. Özgürlüğün seçme özgürlüğüne indirildiği, hayatta kalma mücadelesinin de diğer özgürlükleri gölgelediği çağdaş toplumlarda, aslında farklı gibi algılanan bu iki özgürlük anlayışının birbirinden ayrı olamayacağı, ikisini ayırmanın özgürlüğün tamamen kaybına yol açacağı romanın temel tezlerindedir. "Bir şeyden özgürlük" olarak tanımlanabilecek negatif özgürlük arayışı romanda salt güvenlik ve korunma ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Kahramanlar, önce yaşamlarını devam ettirmek durumundadır ve yaşamlarının devamını sağlayacak en temel gereksinimlerinden mahrumdurlar. Barınma, yeme-içme ve güvenlikten yoksun olan kahramanlar, önce en temel ihtiyaçlarını gidermek ve bununla beraber "normal" bir yaşama sahip olmak için projeye dahil olmaktadır. Pozitron projesinin belki de ilk vaadi kişinin biyolojik varlığını devam ettirmesidir.

Romanda negatif özgürlük asgari yaşam koşullarının sağlanması olarak yorumlanmaktadır. Ancak kişinin kendini gerçekleştirme kapasitesi olmadan bir anlam ifade etmez. Bu bağlamda, pozitif özgürlük negatif özgürlüğün önkoşulu durumundadır. Negatif özgürlükte özne dışarıdan bir müdahale olmadan yapmak istediği şeyi ya da yapabileceği şeyi yapmaktadır. Başka bir deyişle, negatif özgürlük kişinin kapasitelerine yani pozitif özgürlüğüne bağlıdır (Patton, 1989:262). Bu sebeple kendini gerçekleştirme kapasitesi olmayan özne, dışarıdan müdahale olmaması durumunda dahi, özgür değildir. Romanda yaşamları tehlikede olan kahramanlar, dışarıdan müdahaleyi engellemek uğruna, salt güvenlik uğruna, kendi eylem alanlarını iyice daraltmakta ve tahakkümün meşru kılındığı ikinci

distopyanın, yani projenin kucağına kendilerini atmaktadır. Farklı kavramlar olarak ele alınan negatif ve pozitif özgürlük aslında birbirinin tamamlayıcısıdır ve birinden feragat etmek, özgürlükten feragat etmek anlamına gelmektedir. Atwood daha önceki romanlarında da negatif ve pozitif özgürlüğü karşı karşıya getirmiştir ve okuyucuyu bu konuda uarmaktadır. Günümüz toplumlarında “güvenlik özlemi kişinin kendisini hapsedmesine yol açabilir” (2015). Kendini hapsedme durumu tahakkümün içselleştirilmesine, özgürlüğün ve özgür iradenin yok sayılmasına sebep olur.

Güvenlik özlemi, geç kapitalist toplumlara özgü bir durum değildir. Daha önce de belirtildiği gibi, bireysel güvenliğin sağlanması modern devletlerin kurucu unsurlarından, hatta Hobbes’a göre devletin meşruiyet kaynaklarından. Atwood, romanda bir adım öteye giderek (belki de doğa durumuna geri dönerek) bireysel güvenliğin garantörü olan kanun ve kolluk kuvvetinden neredeyse hiç bahsetmemektedir. Toplumda kaos ve kanunsuzluk hakimdir ve sadece zenginler özel güvenlik korumasından yararlanabilmektedir. Aslında kanun, en başından itibaren özgürlüğün kısıtlanmasına yol açacak, “güvenlik” adı altında birtakım kontrol mekanizmaları yaratmaktadır. Bu liberalizmin özünde vardır. Burada güvenlik ilkesi, sadece bireysel çıkarların güvenliği ya da bireysel güvenlik değildir. Aynı zamanda bireysel çıkarların, kolektif çıkarlara tehlike oluşturmayacağı koşulları belirlemek ve buna uygun koşulları sağlamaktır (Foucault, 2015: 56). Liberalizmin rolü “hep bu tehlike kavramının etrafında, bireylerin özgürlüğü ve güvenliği arasında her an hakemlik edeceği bir mekanizma yaratmak”tır (Foucault, 2015:56). Özgürlük ancak bu tehlikelerin hesaplanması ve tehlikelere karşı güvenlik mekanizmalarının yaratılmasıyla sağlanabilir. Kişilerin maruz kalabilecekleri riskleri ve tehlikeleri hesaplayacak ve bu risklerin ortaya çıkmasını engelleyecek kontrol mekanizmaları ise özgürlüğü gölgelemektedir. Liberalizm bir yandan özgürlük üretmekte, diğer yandan da özgürlükleri kısıtlamaktadır. Başka bir deyişle, liberal yönetim ilkesinin özgürlükle ilişkisi bir “üretme-yok etme” ilişkisidir (Foucault, 2015:54). Özgürlüklerin üretilmesi karşılığında bedel ödenmektedir. Bu bedel “denetim, yaptırım ve baskı prosedürlerinin fevkalade genişlemesidir” (Foucault, 2015:57).

Bu prosedürlerin genişlemesi, kişinin gündelik hayatının an an hesaplanması, denetlenmesi ve kontrol edilmesi için gerekmektedir. Burada ise devreye Bentham’ın Panoptikon’u girmektedir. Foucault’ya göre Panoptikon “liberal yöntemin esas formülü”dür (2015: 58). Panoptikon bütünü gözlemek ancak gözlerken de görünmemek ilkesi üzerine inşa edilmiş mimari bir modelidir, bir denetimhanedir⁴. Ancak daha sonra bir hapisane modeli olarak gündeme gelmiştir. Atwood’un hikayesini hapisane üzerinden anlatması da bir rastlantı değildir. Hapishaneler, özgürlüklerin olmadığı, gözetim ve denetimin en üst seviyede ve tüm gücüyle uygulandığı alanlardır. Panoptikon bir disiplin tekniğidir; mahkumlar, her an gözlemlenirken düşündükleri için, hapisanede geçerli olan normlara göre davranmakta ve hatta bu normları içselleştirmektedirler. Panoptikon,

⁴ Foucault’nun *Biyopolitikanın Doğuşu* kitabında 24 Ocak 1979 dersi, 25. Dipnotta belirtilmiştir (2015:58)

“bireylerin üretkenliklerini ve verimliliklerini artırırken bir yandan da davranışlarının kontrol edilmesini mümkün kılan yöntem”dir (Foucault, 2015:57). Devletin koruması altında olması gereken bireysel hak ve özgürlüklerin korunmadığı bir ortamda kahramanlar salt güvenliklerini sağlamak amacıyla kontrol, denetim ve baskının en şiddetli yaşandığı hapisaneye özgür iradeleriyle girmektedir. Devletin modern zamanlarda üstlendiği görevlerin özel şirketler ya da bireyler tarafından üstlenilmesi ise geç kapitalist dönemin bir özelliğidir. Zaten üretme-yok etme ilişkisi üzerine temellendirilmiş olan özgürlüklerimiz, bu belirsizlik ortamında, üretilmeden yok edilmeye mahkumdur. Hatta, hikayede anlatıldığı üzere, kişinin kendisini mahkum etmesiyle sonuçlanmaktadır. Geç kapitalist toplumlarda ortaya çıkan aşırı belirsizlik ve güvensizlik ortamı, güvenlik ihtiyacını arttırmış ve bu da kontrol mekanizmaların daha çok artmasına sebep olmuştur. Bu kontrol ve denetim mekanizmaları ise romanda şirket tarafından ve hapisane üzerinden, kişileri disiplin etme, verimliliklerini artırma ve normları içselleştirme amaçlı uygulanmaktadır.

Romanın kahramanlarından Charmaine, güvenilir ve belirli bir hayat uğruna kendini gerçekleştirme potansiyelinden vazgeçmiştir. Korkusu, özgürlüğüne karşılık güvenliği tercih etmesine sebep olmuştur. Korku, geç kapitalist toplumların örgütlenmesinde ve yönetilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. “Korku ve belirsizlikle baş etme temel bir kültürel nitelik haline gelmiştir” (Beck, 1992:76). Distopyalar da “en derin umutlarımız ve en asil özlemlerimizle birlikte en büyük korkularımızı, en muazzam başarısızlıklarımızı kapsar” (Claeys, 2013:172). Çağdaş toplumların en büyük korkusunun belirsizlik ve güvensizlik olduğu düşünüldüğünde, *Kalp Gidince* belirsizlik ve güvensizliğin yaygın olduğu çağdaş toplumlarda, korkuyla harekete geçip özgürlükten vazgeçildiğinde ortaya çıkabilecek olası tahakküm senaryolarını yansıtmaktadır.

Projeye katılanların bireysel özgürlüklerinden kendi özgür iradeleriyle vazgeçmelerinin yanı sıra romanda birçok kez özgür iradenin kendisinin yok sayıldığı, hatta yok olmasının tercih edildiği durumlara yer verilmektedir. Herkes gibi Charmaine’in de projede iki ayrı işi vardır. Hapishanede çamaşırlardan ve örgüden sorumlu olan Charmaine, “özgür” yaşamında ilaçlardan sorumlu müdürlük görevine atanmıştır. Görevi “iflah olmaz” kişileri ilaçla son yolculuklarına uğurlamaktır. Charmaine bu görevin önemli bir sorumluluk olduğunu düşünmektedir. Prosedürün sadece “en kötü suçlulara” uygulandığına inandırılmıştır. Bu kişiler, şansları olsa, Consilience’ı mahvedeceklerdir, sorun çıkaracak ve düzelmeyeceklerdir. Bu kişiler hiçbir yere uyum sağlamayacak, hiçbir yerde mutlu olamayacaklardır. Bu kişiler, kolektif çıkarlara tehdit oluşturmaktadır. Charmaine, onlara bir alternatif sunduğuna inanmaktadır. Charmaine bu kişilere ilaç enjekte edip onları öldürmektedir (Atwood, 2016:94-95). Ancak bu işleme öldürmek denmemektedir. Öldürmek kelimesinin yerine “yerini değiştirmek” gibi kelimeler kullanılmaktadır (2016:201). Charmaine bu işlemin uygulandığı bedenlere ne olduğunu bilmemektedir. Her ne olursa olsun, olan şeyin kullanışlı olduğuna inanmıştır.

Charmaine'a yeni bir görev verilmiştir. İlaç verme işlemini eşi Stan'e uygulaması istenmektedir. Charmaine'a bir seçenek sunulur ya işten çıkacaktır ya da prosedürü Stan'e uygulayacaktır. Charmaine, görevi kabul etmese başka birinin edeceğini düşünür ve prosedürü kendisinin daha iyi bir şekilde uygulayacağını düşünerek görevi kabul eder (2016:209). Aslında Stan'i öldürecek dozda ilaç verilmemiştir ancak Charmaine'in bundan haberi yoktur. Charmaine gerçekten Stan'i öldüreceğini zannetmektedir ve yine de bu işlemi uygulamıştır. Charmaine sanki bir seçeneği yokmuş ve söyleneni yapmak zorundaymış gibi düşünmektedir. Aslında Charmaine sorumluluk almanın yükünü üzerinden atmaktadır. Charmaine, geç kapitalist toplumda yaşayan bir bireydir ve bu toplumlarda bireylerin omzuna aşırı yük yüklenmiştir. Bireyler bu yükler altında ezilmişlerdir. Charmaine'ın seçim şansı yokmuş gibi davranması onu Stan'i öldürmenin sorumluluğunu almaktan kurtarmaktadır. Her sorumluluğu bireye yükleyen çağdaş toplumlarda, özgür iradeyle alınan kararların sorumluluğu dahi, bireylere yük gibi gelmeye başlamıştır.

Bunun yanı sıra romanda acılı hatıraların ya da sevilen, değer verilen nesnenin ya da insanın silinmesi ve yerine yenisinin eklenmesi gibi bir uygulama vardır. Bu, beyine yapılan bir ameliyatla beynin şekillendirilmesi ve özelleştirilmesi için yapılan bir prosedürdür. Bu prosedürün uygulandığı kişilerin, acı dolu hatıraları hafızalarından silinmektedir. Başka bir prosedürde ise, prosedür uygulanan kişi, ameliyat sonrasında ilk gördüğü kişiye özgür iradesinin dışında, zorunlu olarak aşık olmakta, hiçbir zaman hayır dememekte ve sömürüldüğünü hissetmemektedir (Atwood, 2016:279). Charmaine'e bu ameliyat özgür iradesi dışında uygulanır, ameliyat sonrası gözlerini açtığında ilk gördüğü kişiye, eşi Stan'e tekrar aşık olur. Hikayenin sonlarına doğru Charmaine kendini mutlu hisseder, geçmişin artık onun üzerinde bir gücü olmadığını düşünür; güvenlik ve istikrarın sağladığı bir mutluluk hisseder. Ameliyatla beyninin "düzeltildiğini" ve sadece Stan'e aşık olmak üzere yeniden şekillendirildiğini düşünen Charmaine, şüpheye düşer. Eğer Stan'i sevip sevmemek onun elinde değilse gerçekten seviyor sayılır mı? Evlilikleri ve mutlulukları özel bir çabaya değil de bir ameliyata bağlı olması doğru mu? Charmaine doğru görünmediğini ama doğru hissettirdiğini düşünür (Atwood, 2016:399).

Romanın sonunda yöneticilerden biri, Jocelyn, Charmaine'a bir bilgi vereceğini söyler. Duymak ya da duymamak tercihini de Charmaine'a bırakır. Bu bilgiyi öğrenirse "daha özgür ama daha az güvenli," bilgiyi öğrenmemeyi tercih ederse, "daha güvenli ama daha az özgür" olacağını söyler. Charmaine daha özgür nasıl olabileceğini düşünür, çünkü yeterince özgür olduğunu düşünmektedir. Dahası, Stan'in işi ve Stan sayesinde de güvenli olduğuna inanmaktadır. Bu bilgiyi öğrenmeyi tercih eder. Bu bilgi, Stan'e aşık olmasını zorunlu kılan beyin ameliyatını hiç yaptırmamış olmasıdır (Atwood, 2016:415). Ama Charmaine bu bilginin adil olmadığını, Stan'e aşık olmak zorunda olduğunu, ancak böylesi bir durumda her şeyin yerli yerinde olduğunu söyler. Jocelyn ise hiçbir şeyin yerli yerinde olmadığını, her günün diğerinden farklı olduğunu dile getirir. Jocelyn Charmaine'ın eylemlerinden sorumlu olmamak için karar verme mekanizmasının elinden alınmasını mı tercih ettiğini sorar. Charmaine ise kararsız kalır, aslında

kendi özgür iradesi dışında kurulmuş olan o “sağlam” dünya yıkılmıştır. Sağlam ve güvenilir bir dünya uğruna özgürlüğünden vazgeçen Charmaine bir kez daha sağlam olmayan, akışkan ve belirsiz bir dünyaya adım atar.

SONUÇ

Geç kapitalist toplumlar katı kurumların, katı kuralların, düzen ve aidiyetin yıkıldığı, bunların yerine belirsizlik, güvensizlik ve şüphenin yaygınlaştığı toplumlardır. Özgürlük seçme özgürlüğüne indirgenmiş, güvenlik ihtiyacı ise özgürlüğü gölgeleyecek şekilde artmıştır. Bu tip toplumlarda bireyler, bireyleş(tir)me süreçleriyle beraber yalnızlaş(tırıl)mış, başarı ve başarısızlıkların sorumluluğu tamamen bireylere yüklenmiş ve yapısal problemlerin yerini bireysel başarı ve başarısızlıklar almıştır. *Kalp Gidince* romanı geç kapitalist bir toplumda finansal krizde sağ kalmaya çalışan bir çiftin salt güvenlik ve yaşamlarını devam ettirme ihtiyacı yüzünden özgürlüklerinden vazgeçmelerini konu alan bir distopyadır.

Atwood, özgürlük ve güvenlik arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Özgürlük ve güvenlik arasında çelişkili bir ilişki vardır. Bu çelişkili ilişki modern devletin inşasından bu yana varlığını sürdürmekte, liberalizmin yaygınlaşması ile de belirginliğini artırmaktadır. Liberalizm, özgürlükleri üretirken, onları korumak adı altında birtakım güvenlik mekanizmaları yaratmaktadır. Bu güvenlik mekanizmaları da özgürlükleri gölgelemekte ve hatta yok etmektedir. Çağdaş toplumlarda, artan belirsizlik ve güvensizlik ortamı özgürlük ve güvenlik arasında değiş-tokuşu zorunlu kılmıştır. Bireyler, asgari yaşamlarını, biyolojik varlıklarını sürdürebilmek adına güvenlik arayışına girmişlerdir. Bu güvenlik arayışı kişinin pozitif özgürlüğünü gölgelemektedir. Kişi hayatta kalma mücadelesi verirken özgürlüklerinden vazgeçmektedir. Atwood “başkalarının bizi birer birer boyun eğdirerek veya öldürerek özgürlüğü sınırlama arzusuna karşı kendimizi savunmak için kendi özgürlüğümüzün ne kadarını feda etmeliyiz?” diye sormaktadır (2015). Bu feda edişin bireyi daha güvenli kılacağı düşünülebilir. Ancak özgürlük olmadan güvenli de olunamaz. Özgürlükten her vazgeçiş, her feragat, kişiyi özgürlüklerinin kısıtlandığı bir hapisaneyeye mahkum etmektedir. Bu vazgeçişin kaynağı ise korkudur. Korku ve güvensizlik çağdaş toplumlarda birer tahakküm aracına dönmüştür. Bu tahakkümü kırmanın yolu ise güvenlik uğruna özgürlükten feragat değil, tam tersine güvenlik için özgürlüklerin daha şiddetli savunuculuğunu yapmaktır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin tüm süreçlerinde Yönetim ve Ekonomi Dergisi'nin araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makalenin tamamı Ayça Berna GÖRMEZ tarafından kaleme alınmıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarın herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

Agamben, G. (2013). *Kutsal İnsan: Egemen İktidar ve Çıplak Hayat*. (İ. Türkmen, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Atwood, M. (2005). *Curious Pursuits: Occasional Writing*. London:Virago.
- Atwood, M. (2016). *The Heart Goes Last: A Novel*. London:Virago
- Atwood, M. (2015, 15 Eylül). *We Are Double-plus Unfree*, “The Guardian”, <https://www.theguardian.com/books/2015/sep/18/margaret-atwood-we-are-double-plus-unfree> [erişim tarihi: 5.01.2021].
- Baccolini, R. (2004). The Persistence of Hope in Dystopian Science Fiction. *PMLa* 119(3), 518-521.
- Bauman, Z. (2002). *Community: Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. (2013). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. (2007). *Liquid Times: Living in an Age of Uncertainty*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z., & Lyon, D. (2013). *Liquid Surveillance: A Conversation*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z., & Haugaard, M. (2008). Liquid Modernity and Power: A Dialogue with Zygmunt Bauman. *Journal of Power*, 1(2), 111-130. <https://doi.org/10.1080/17540290802227536>
- Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London&Newbury Park& New Delhi: Sage Publishing.
- Booker, K. (1994). *The Dystopian Impulse in Modern Literature: Fiction as Social Criticism*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Claeys, G. (2016). *Dystopia: A Natural History*. Oxford: Oxford University Press.
- Claeys, G. (2013). News from Somewhere: Enhanced Sociability and the Composite Definition of Utopia and Dystopia. *History*, 98(330), 145-173.
- Claeys, G. (2010). The Origins of Dystopia: Wells, Huxley and Orwell. *The Cambridge Companion to Utopian Literature*, 107-131.
- Foucault, M. (2015). *Biyopolitikanın Doğuşu*. (A. Tayla, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gane, N. (2001). Zygmunt Bauman: Liquid Modernity and Beyond. *Acta Sociologica*, 44(3),267-275. <https://doi.org/10.1177/000169930104400306>
- Goodwin, B., & Taylor, K. (2009). *The Politics of Utopia: A Study in Theory and Practice*. Berlin&Frankfurt:Peter Lang.
- Hobbes, T. (2020). *Leviathan*. (S. Lim, Çev.), İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Lee, R. L. (2005). Bauman, Liquid Modernity and Dilemmas of Development. *ThesisEleven*, 83(1),61-77. <https://doi.org/10.1177/0725513605057137>
- Levitas, R. (2000). For Utopia: The (limits of the) Utopian Function in Late Capitalist Society. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 3(2-3), 25-43. <https://doi.org/10.1080/13698230008403311>
- Kumar, K. (2005). *Ütopyacılık*. (A. Somel, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Mannheim, K. (2013). *Ideology and Utopia*. Routledge.
- Patton, P. (1989). Taylor and Foucault on Power and Freedom. *Political Studies*, 37(2),260-276. <https://doi.org/10.1111/j.1467.9248.1989.tb01482.x>
- Riceour, P. (1986). *Lectures on Ideology and Utopia*. New York, NY: Columbia.
- Sargent, L. T. (1994). The Three Faces of Utopianism Revisited. *Utopian Studies*, 5(1), 1-37.
- Stillman, P. G. (2000). ‘Nothing is, but what is not’: Utopias as Practical Political Philosophy. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 3(2-3), 9-24.

SUMMARY

In this study, Margaret Atwood’s dystopic novel, *The Heart Goes Last*, is analyzed. This novel is about a young couple in a late-capitalist society who has faced a financial crisis and is trying to survive. There are two dystopian settings; the first is the city after the financial crisis, which is similar to the condition in late capitalist societies. The protagonists join a project to run away from this insecure and dangerous world. And this is the second and also the primary dystopian setting. The Positron Project is advertised and sold as a utopia. People willingly participate in the project, so dystopia results from freedom of choice and free will. Thus, the main concern is about freedom and free will. Atwood makes us question how free

are we in an insecure world? What if we give up our freedom for security and stability? Does this make us safer? A trade-off is offered between freedom and security in *The Heart Goes Last*.

Dystopias and social and political theories have much in common; they both display, analyze, and criticize current socio-political conditions. Dystopias are fertile ground for testing social and political theories. In this context, the first part of the study explores the relationship between utopia, dystopia, and social theory. In the second part, the novel's context and summary are given. Atwood's books are always inspired by the fears and wrongdoings of the era, and in this novel, the primary setting is inspired by the late capitalist societies. In the third part, based on Bauman's analysis, the characteristics of late capitalism and the problems that individuals face are given. Late capitalist societies are characterized by uncertainty, insecurity, and vulnerability and exploit the fears and anxieties derived from uncertainty and insecurity. *The Heart Goes Last* projects this exploitation, resulting in the loss of freedom. The final part focuses on the freedom and security dilemma. It has been argued that late-capitalist societies produce individualization, which necessitates a trade-off between freedom and security. The security once provided through having a family, being a community member, or being a citizen has been lost in current conditions. Individuals are left alone in coping with individual and structural problems. Although freedom seems to increase, this freedom is the freedom of choice. Individuals in late capitalist society cannot fully enjoy their freedom without being secure at the same time. However, the desire for security impedes the freedom of individuals since security brings with control mechanisms.

Dystopias are warnings. They project the mistakes and the wrongdoings of the era and the people. In this novel, the warning is obvious; we cannot be safe if we give up our freedom. So comfort or safety, without freedom, cannot work. In late capitalist societies, fear becomes the new governing principle as well as the source of domination. And the more we are governed by fear and motivated by security, the more we give up our freedom. The capacity to act makes us human, and this capacity results from our "freedom to" our positive freedom. That's why we should not fear insecurity, and sometimes we may have to risk our security for more freedom.